

FORMAL EQUIVALENCE IN POETRY TRANSLATION

Şiir Çevirisinde Sözdizimsel Eşdeğerlik

Mehmet Ali BAŞARAN¹

Abstract

Within this study it is tested to see whether poetry translation possible or not, as well as to determine if beside semantic equivalence syntactic equivalence are obtained. Within these purposes two verses' from Wolfgang von Goethe's Faust two English translations by B. Taylor's (1870 London), J. R. Williams (1999 Wordsworth) and two Turkish translations by N. Ülner (2000 Ankara) and Y. Pazarkaya (1999 Istanbul) are examined. Within this study N. Chomsky's Universal Grammar Grammatik Model (IC), and Eugene A. Formal and dynamic equivalence theories are taken as a basis. The Study includes tree parts; introduction, Analyse and Conclusion. The purpose of the study, the scope of the method and approaches on the issue are given in the introduction. The main text includes syntactical and semantic analysis of sentences. By tree diagram technique the sentences are displayed to compare the syntactical structure of target text with source text and to see whether there are any semantic and formal losses within target language or not. After analysis of translated texts we reach following conclusions: 1. none of the four Faust translations has got formal equivalence 2. Instead of that there is dynamic equivalence in works. 3. In addition of loss of words there is loss of sentence, too. 4. Here the poetry translation is a re-writing process. In the light of the findings it is possible to argue that transferring a poem with its features like syntax, semantic, rhythm, meter, rhyme, stress and so on from one language to another is difficult and that therefore it is hard to find the taste of source text in poetry translations.

Key words: Translation, formal equivalence, dynamic equivalence.

Özet

Bu çalışmada, şiir çevirisinin mümkün olup olmadığını görmek ve şiir çevirilerinde semantik eşdeğerliğin yanında sözdizimsel eşdeğerliğin sağlanıp sağlanmadığı sınanmıştır. Bu amaçla; J. Wolfgang von Goethe'nin Faust adlı trajedisinden iki dizinin, B. Taylor'un (1870 Londra), J.R. Williams'ın (1999 Wordsworth) İngilizce çevirileriyle, N. Ülner' in (2000 Ankara) ve Y. Pazarkaya'nın (1999 İstanbul) Türkçe çevirileri incelenmiştir. Bu çalışmada, N. Chomsky'nin Evrensel Gramer Modeli (IC Grammatik) ve Eugene A. Nida'nın biçimsel ve devingen eşdeğerlik (formal and dynamic equivalence) kuramı esas alınmıştır. Çalışma; giriş, İnceleme ve sonuç olmak üzere üç bölümden oluşmuştur. Çalışmanın amacı, kapsamı, yöntemi ve konuyla ilgili yaklaşımlar giriş bölümünde belirtilmiştir. Ana metin, erek dildeki tümcelerın sözdizimsel ve semantik bakımından analiz edilmesinden oluşmuştur. Kaynak metinle erek metni sözdizimsel olarak karşılaştırmak, erek metinlerde sözdizimsel kayıpların yanında anlamsal kayıpların olup olmadığını göstermek amacıyla ağaç diyagram çizimleri yapılmıştır. Yapılan incelemeler sonunda şu bulgulara ulaşılmıştır: 1. Söz konusu Faust çevirilerinde biçimsel eşdeğerlikten söz edilemez. 2. Bunun yerine çevirilerde devingen eşdeğerlik sağlanmaya çalışılmıştır. 3. Sözcük kaybıyla birlikte yargı (tümce) kaybı yaşanmıştır. 4. Çeviri işlemi, metni yeniden yazmaya dönüşmüştür. Sonuç olarak, elde edilen bulgular ışığında denilebilir ki; bir şiiri, sahip olduğu sözdizimi, tını, ritim, vezin, kafiye, vurgu, vb. özellikleriyle birlikte başka bir dile aktarmak zor olduğundan, şiir çevirilerinde kaynak metnin verdiği tadı aramamak gerekir.

Anahtar sözcükler: Çeviri, şiir çevirisi, biçimsel eşdeğerlik, devingen eşdeğerlik.

¹ Okt. Bartın Üniversitesi, e-posta: basaranmehmet1@windowslive.com

GİRİŞ

Bir dildeki anlamın başka bir dile aktarılması olan çeviri, yüzyıllardır yapıldığı halde, hiçbir zaman günümüzde olduğu kadar sıradanlaşmadı. Okuyucu tarafından beğenilen edebi bir eserin onlarca dile çevirisini kısa bir süre içinde görmek mümkün. Bu durum, eseri orijinal dilde okuyamayan okuyucu için bir avantajken; okuyucu, okuduğu eserin orijinal değil çeviri olduğunu çok kez göz ardı edebilmekte ve eserin çeviriyle orijinalliğini yitirebileceğini düşünmemektedir. Kuşkusuz çeviriyle, yazarın düşüncelerinin en orijinal şekliyle okuyucuya iletme hedeflenmektedir, ancak bunun mümkün olup olmadığı tartışmalı bir konudur.

Söz sanatının en yoğun kullanıldığı edebi tür olan şiirde kaynak metinle erek metin arasında anlamsal ve şekilsel eşdeğerlik mümkün mü, çeviriyle kaynak metin anlam kaybına ya da değişimine uğruyor mu, sözcüklerin tümcedeki yeri değiştiğinde anlam kaybı, kopma veya eksilme yaşanabiliyor mu? gibi sorular cevaplandırılmaya muhtaç sorulardır. Söz konusu sorulara yanıt bulmak maksadıyla, J. Wolfgang von Goethe'nin Faust adlı trajedisinden iki dizinin, ikisi İngilizce ve ikisi Türkçe olmak üzere dört çevirisi ele alınmış; çevirileri değerlendirmede, N. Chomsky'nin Evrensel Gramer Modeli ve Eugene A. Nida'nın biçimsel ve devingen eşdeğerlik kuramı esas alınmıştır.

Çevirinin çok farklı tanımlarına rastlamak mümkündür. Başkan'a (1978: 27) göre çeviri "bir dildeki belli bir parçada, yani dilcede bulunan anlamın, başka bir dilcede yeniden kurulmasını sağlayacak biçimde girilen dilsel aktarım işlemi" Vardar'a (1981'den aktaran Çakır, 1996: 93.) göre ise "diller ve kültürler arası aktarım" dır. Vardar (1981'den aktaran Yıldız, 2004: 347-366) ayrıca çeviriyi ,“bütün çağlarda karşımıza çıkan bir etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlardan bireyleri birbirine yakınlaştıran, her türlü kültürel değeri, içinde oluşturduğu tarihsel yararlanmasına sunan, uygarlıklar arası bir iletişim ve bildirişim aracı” olarak görmektedir.

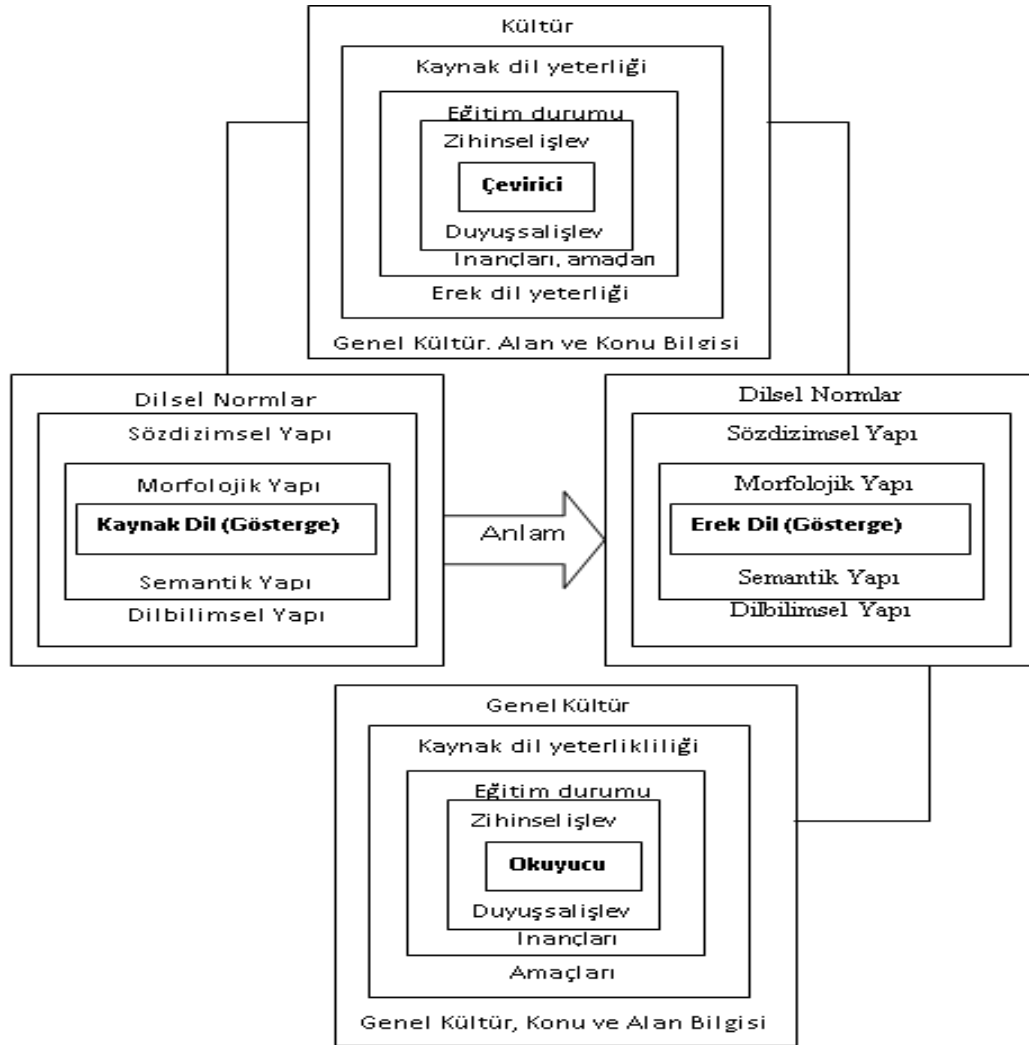
“Çeviri etkinliğinin çok boyutlu karmaşık bir işlem” (Yıldız, 2004: 347-366) olması, çeviri kavramının tanımını da çeşitlendirmektedir. Koller (1983: 106), çeviriyi “yazılı bir metnin bir dilden başka bir dile aktarma işlemi” olarak tanımlayarak, çevirinin yazınsal aktarım özelliğine vurgu yapmıştır. Aslında her bir tanım, çeviri sürecine katılan kaynak ve erek dil, bir metnin kaynak dilden erek dile aktarma işlemi, çevirmen ve alıcı olarak okuyucu gibi faktörlerin birine veya birkaçına işaret etmektedir. Çeviri işlemine katılan bir ya da birden fazla faktör, çeviri tanımlamalarında öne çıkmaktadır. Güttinger (1960'tan aktaran Koller, 1983: 109) çeviriyi, “bir dildeki göstergelerin eşdeğerliğin korunarak başka dildeki göstergelerle yer değişimi” olarak tanımlayarak, anlam taşıyıcı olarak göstergelerin çeviri sürecindeki rolüne dikkat çekmiştir. Catford'a (Stolze, 2001: 64) göre ise çeviri, bir dildeki metnin söylem bağlamını dikkate alarak başka bir dilde eşdeğer bir metne dönüştürülmesidir. Catford'un tanımında “söylem bağlamı” (Situationskontext) kavramına vurgu yapıldığı görülmektedir. Koller (1983: 108), çeviri kavramını genel sözlük anlamıyla birlikte dört ayrı işlemde tanımlamaktadır:

- Çeviri: Açıklama, aktarma, iletme,
- Yazılı metinlerin belli bir ölçüde eşdeğerliğin karşılandığı diller arası aktarma işlemi,
- Aynı dilin farklı tarihsel dönemlerine ait yazınsal metinlerin güncellenmesi ya da sadeleştirilmesi (dil içi çeviri),

- Aynı dilin aynı tarihsel dönemine ait yazınsal metinlerin yorumlanması.

İster diller arası aktarım, ister dil içindeki sadeleştirmeler olsun çeviri işleminin niteliğini belirleyen en temel özellik, *kaynak dil* ile *erek dil* metinlerdeki *biçimsel eşdeğerlik*dir. Çeviri sürecine katılıp birbirleriyle etkileşime giren birden çok faktörün varlığı, kaynak dil metni ile erek dil metni arasında eşdeğerliliği sağlamayı zorlaştırmakta, bu zorluğun bilincinde olmadan girilen çevirilerde istenen düzeyde eşdeğerlik sağlanamamaktadır. Çeviri işlemini ve çeviri sürecine katılan faktörler Tablo 1'de verilmiştir. (bk. Başkan, 1978: 26-36; Vardar,1978; Koller, 1983: 123-133; Göktürk, 1986; Kıran, 2002; Çavuş, 2005).

Çizim 1. Çeviri işlemi ve çeviri işlemine katılan faktörler.

Bu tablo, bize çeviri işleminin çok yönlü ve girift yapısını göstermektedir. Çeviri işlemi, bir dildeki sözcüğün, sadece başka dildeki anlamsal karşılığına aktarılması olarak görülmemelidir. Çizelgede görüldüğü gibi; kaynak dil, erek dil, çevirmen ve okur, çeviri işlemine birçok yönden katılmakta, birbirleriyle etkileşime girmekte ve sonuçta çeviri işleminin niteliğine doğrudan ya da dolaylı etkileri olmaktadır.

Eşdeğerlik, özgün metnin, kendi okurunda uyandırdığı etkinin, çeviri metninde de çeviri dili okurunda uyandırabilmesidir (Güttinger, 1963 ve Göktürk, 1994'ten aktaran Çakır, 1996: 93-107). Bu çerçevede Koller (1983: 110), *kaynak dil* ile *erek dil* arasındaki eşdeğerliği (Äquivalenz), çeviriyi (Übersetzung) basit çevirmeden (übersetzen) ayıran en önemli özellik olarak görmektedir.

Nida (1964:159) eşdeğerliğin, *biçimsel* ve *devingen eşdeğerlik* (Alm. dynamische Äquivalenz) olmak üzere iki türünden söz eder. Biçimsel eşdeğerlikte kaynak dildeki sözcüklerin doğrudan çevirileri öne çıkarken; *devingen eşdeğerlikte* erek kültür ön plandadır, kaynak dil ile erek dil arasında benzer etkinin sağlanması amaçlanır. Biçimsel yeterlilik (Adäquatheit), kaynak metindeki mesajın, diğer kültürel bir alanda eşdeğerliliği sağlanarak aktarılmasına yetmemektedir. "Devingen eşdeğerlikte", kaynak dildeki etkinin, erek dilde de sağlanması amaçtır. Bu nedenle Nida (1964: 170), örneğin İncil çevirilerinde devingen eşdeğerliği çok daha önemli bulur.

Bir dil topluluğunun duygu, düşünce, norm, davranış ve yaşantıların toplamı olan edebi bir ürünü, farklı duygu, düşünce, norm, davranış ve yaşantıların bir ürünü olan başka bir dilde eşdeğerliliği sağlanarak aktarmak olası mıdır? W. Von Humboldt (Koller, 1983: 134) ve M. Wandruszka (1967: 3) gibi kimi yazın bilimci ve dilbilimciler gerçek anlamda bir çevirinin yapılamayacağını iddia etmişlerdir. Bunu da; insan, dil, düşünce, gerçeklik ve davranış arasında ne gibi bir ilişki olduğu sorusuyla ilk çağlardan beri uğraşmış filozof, psikolog, antropolog, etnolog, dilbilimci ve yazın bilimcilerin "gerçeği ve olguları algulama biçimini belirleme, bakış açıları geliştirme, norm ve modeller oluşturmada dilin önemli bir etkisi vardır" (Koller, 1983: 136) görüşüne dayandırmıştır. Humboldt (*bk.* Kitzbichler & Lubitz & Mindt, 2009: 68) "tüm çeviri bana (...) mümkün olmayan bir işe girişme çabası olarak görünmektedir" diyerek çevirinin imkânsızlığını savunmuştur.

Bu düşüncelere karşı Bloomfield, J. J. Breitinger ve O. Kade (Koller, 1983:134) gibi kimi yazın bilimci ve dilbilimciler, bir dilde söylenebilecek her şeyin başka bir dilde de söylenebileceği, aradaki tek farkın yapısal biçim ve vurgulamada görülebileceğini ve anlam ve bilgi yüklü dilsel metinlerin çevrilmesinde hiçbir sınırlılığın olmayacağını savunmuşlardır.

Kuşkusuz hiçbir çeviri işlemi kolay değildir, ancak söz sanatı bakımından en zengin, anlam bakımından en yoğun, çok anlamlılığın ve mecaz anlatımların en yaygın kullanıldığı edebi tür olan şiirin, başka bir dilde eşdeğerliğini sağlamak belki de en zor olanıdır. Wandruszka (1967'den aktaran Koller, 1983:134), bu bağlamda "Şiir tercüme edilemez. Onun tınısı, ritmi ve nağmesi gibi birçok özelliği tercüme edilemez" diyerek şiir çevirisinin zorluğuna işaret etmektedir. Şiir çevirisinde çok anlamlı ifadelerin bir dereceye kadar eşdeğerliliği sağlansa da; şiirdeki sözdizimi, tını, ritim, vezin, kafiye, vurgu vb. özellikler tümüyle kaynak dile özgü özellikler olduklarından, erek dildeki eşdeğerliliği sağlamaya çalışmak hiçte kolay değildir.

İNCELEME

Şiir çevirisinde, kaynak metinle erek metin arasındaki eşdeğerlik düzeyini, niteliğini belirlemek amacıyla J. W. Goethe'nin 'Faust' adlı trajedisinden iki dizinin dört farklı çevirisi, devingen eşdeğerliğin yanında biçimsel eşdeğerlik bakımından incelenecektir.

“O sagt mir doch geschwind!

Ich möchte gern ein Zeugnis haben,

Wo, wie und wann mein Schatz gestorben und begraben.

Ich bin von je der Ordnung Freund gewesen,

Möcht, ihn auch tot im Wochenblättchen lesen.” (Goethe,1809: 97-98).

Kaynak Metin 1

Ich möchte gern ein Zeugnis haben,

Wo, wie und wann mein Schatz gestorben und begraben (Goethe, 1809: 97-98).

Erek Metin 1

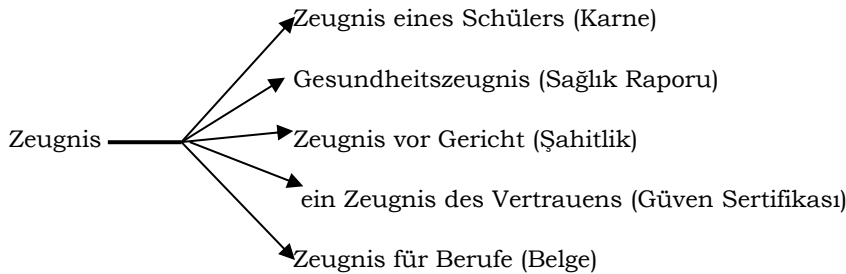
I'd like to have a legal witness,

Where, how, and when he died(Bayard Taylor, 1870: 113).

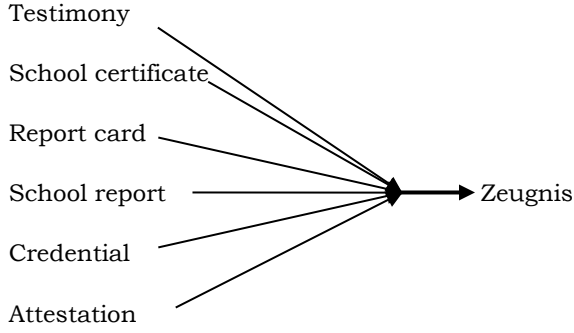
İnceleme 1

Almancadan İngilizceye yapılan bu çeviriyi, kaynak metinle karşılaştırdığımızda üç noktada devingen ve biçimsel eşdeğerliliği sağlamada sorun yaşandığı görülmektedir.

Taylor, kaynak metindeki *Zeugnis* sözcüğünü İngilizceye *legal witness* olarak aktararak anlam eşdeğerliliğinin sağlanmasında güçlük çekildiği izlenimini doğurmuştur. Çevirmenin, *legal witness* ifadesi ile “yasal tanıklık” kastettiği anlaşılmaktadır. Kaynak metindeki *Zeugnis* sözcüğü, ya “kanıt/delil”, ya “tanık/tanıklık” ya da “belge” anlamında kullanılmıştır. Anlamdaki belirsizlik, Almanca *Zeugnis* sözcüğünün çok anlamlı olmasına bağlanabilir(DWDS).

Zeugnis sözcüğünün Almancada çok yönlü kullanımı çeviride eşdeğerliliği sağlamada zorluklara neden olduğu gibi, *Zeugnis* sözcüğünün erek dilde (İngilizce) birçok karşılığının bulunması çevirmenin işini zorlaştırmıştır. *Zeugnis* sözcüğünün İngilizce karşılıkları şunlardır:

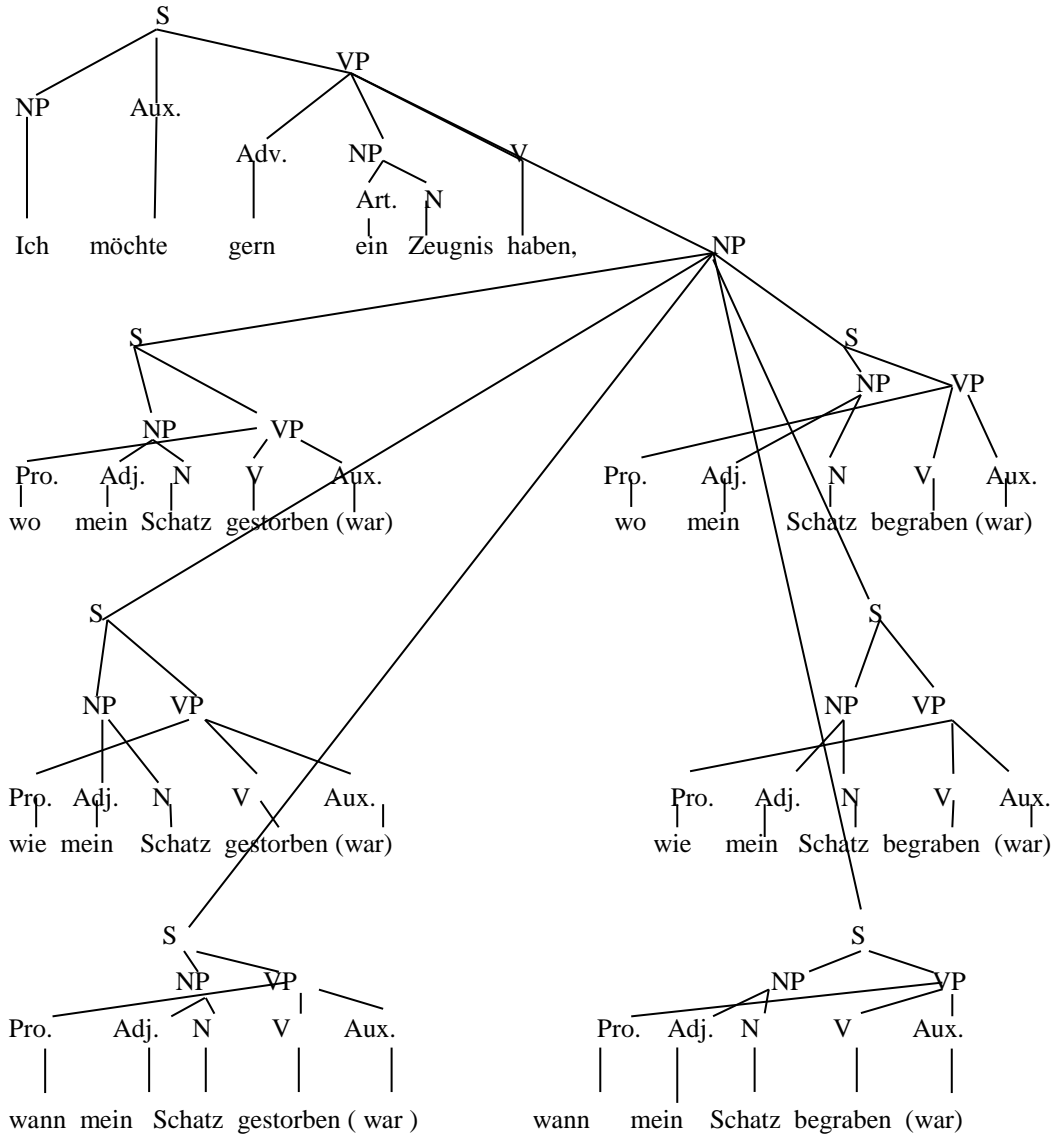

- Erek dildeki tümcede işlev ve biçim eşdeğerliği bakımından ele alınabilecek ikinci bulgu, *mein Schatz*(sevgilim) ifadesinin çevirisinde görülmektedir. Çevirmen isim tamlaması olan bir ifadeyi, 'he' kişi adılı ile aktararak hem anlamsal bir belirsizlik oluşturmuş, hem de şekilsel olarak ifadenin yapısını bozmuştur. *Schatz* ifadesi, İngilizceye en kolay şekliyle *darling* ve *sweetheart* olarak çevrilebilirken; çevirmen tümcede kimin kastedildiğini tam olarak bildirmeyen, anlam belirsizliğine yol açan 'he' eril (Maskulin) kişi zamirini kullanmıştır.
- Çevirmenin, kaynak dildeki tümceyi erek dile çevirmede gözden kaçırdığı üçüncü nokta ise tek bir sözcük değil tümcenin tamamını ilgilendiren bir yüklemi yok sayıp erek metinde göstermemesidir. Çevirmen, kaynak metindeki '*begraben*' sözcüğünü erek dile çevirmeyi ihmal etmiştir. Aslında çevirmenin çevirmediği tek bir sözcük değil, üç tümcedir. Tümceyi, *dizimsel dilbilgisinde* (IC Grammatik) *ağaç diyagramla* (Stammbaum) şöyle göstermek olasıdır:

Kaynak Metin

“Ich möchte gern ein Zeugnis haben, Wo, wie und wann mein Schatz gestorben und begraben“.

Çizim 2. Kaynak metin.

Kaynak metindeki bu tümce aslında iç içe geçmiş altı isim cümlesinden oluşmaktadır. Çevirmen, eksik çevirisiyle üç tümcelik anlam ve şekil kaybına yol açmıştır. Yukarıdaki çizelgede görüldüğü kaynak tümce şu altı tümceyi içermektedir:

1. Ich möchte gern ein Zeugnis haben, wo mein Schatz gestorben (war).
- *Sevgilimin nerede öldüğüne dair bir kanıt/belge isterim.*
2. Ich möchte gern ein Zeugnis haben, wo mein Schatz begraben (war).
- *Sevgilimin nerede gömüldüğüne dair bir kanıt/belge isterim.*
3. Ich möchte gern ein Zeugnis haben, wie mein Schatz gestorben (war).
- *Sevgilimin nasıl öldüğüne dair bir kanıt/belge isterim.*
4. Ich möchte gern ein Zeugnis haben, wie mein Schatz begraben (war).
- *Sevgilimin nasıl gömüldüğüne dair bir kanıt/belge isterim.*
5. Ich möchte gern ein Zeugnis haben, wann mein Schatz gestorben (war).
- *Sevgilimin ne zaman öldüğüne dair bir kanıt/belge isterim.*
6. Ich möchte gern ein Zeugnis haben, wann mein Schatz begraben (war).
- *Sevgilimin ne zaman gömüldüğüne dair bir kanıt/belge isterim.*

Çevirmen ise bunlardan yalnızca üçünü İngilizceye aktarmıştır:

1. Ich möchte gern ein Zeugnis haben, wo mein Schatz gestorben (war).
- *Sevgilimin nerede öldüğüne dair bir kanıt/belge isterim.*
2. Ich möchte gern ein Zeugnis haben, wie mein Schatz gestorben (war).
- *Sevgilimin nasıl öldüğüne dair bir kanıt/belge isterim.*
3. Ich möchte gern ein Zeugnis haben, wann mein Schatz gestorben (war).
- *Sevgilimin ne zaman öldüğüne dair bir kanıt/belge isterim.*

Erek Metin 2

I need a death certificate to show

How, when and where my loved one passed away (John R. Williams, 1999: 94).

İnceleme 2

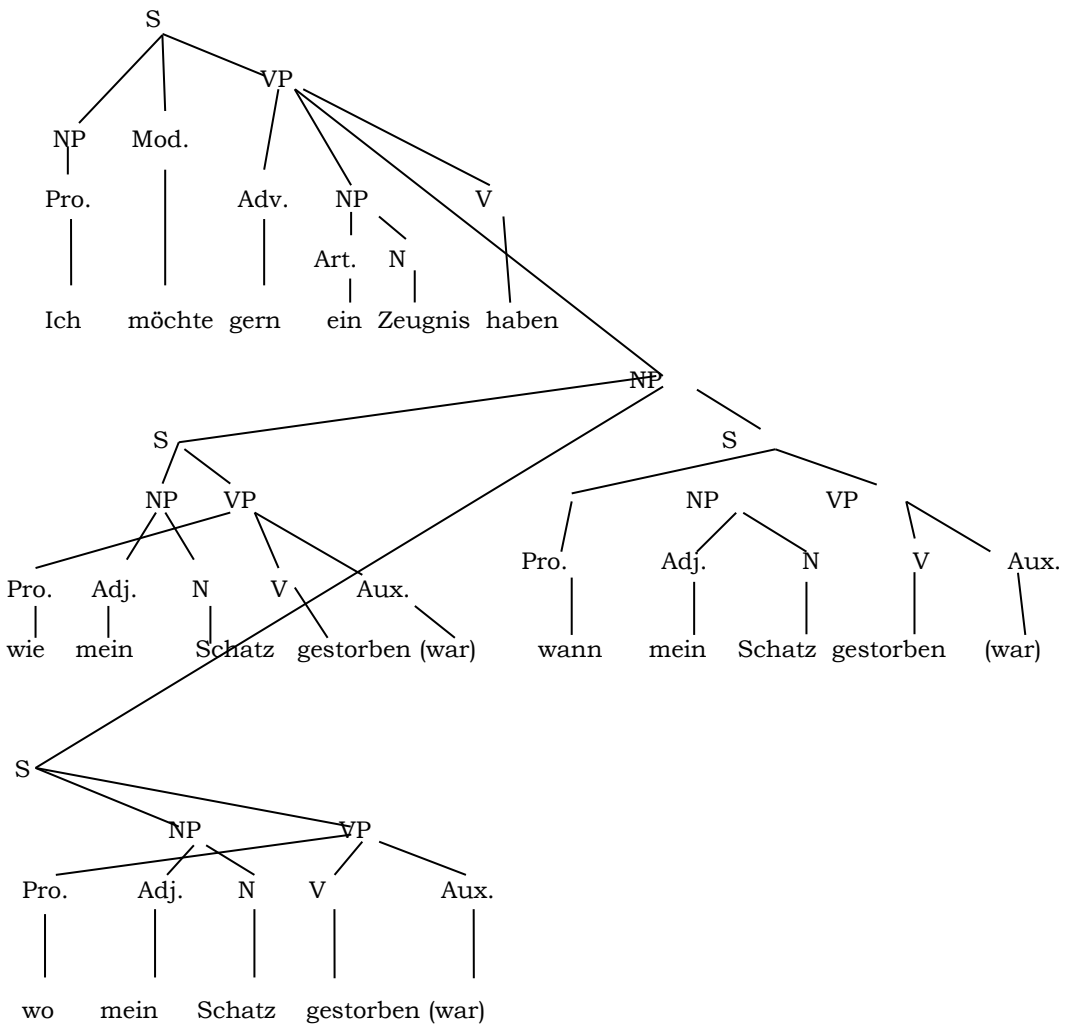
Kaynak metinle karşılaştırıldığında Williams'ın çevirisinde sözcük, tümce ve şekil yönünden eklemeler ve eksiltmeler yapıldığı görülmektedir. Çevirmenin, çeviriye kendi yorumunu katması, kaynak metinle işlev ve biçim eşdeğerliği bakımından tam olarak örtüşmemesine neden olduğu söylenebilir. Eşdeğerliğin sağlanamadığı noktalar şöyle özetlenebilir:

- Kaynak metindeki “ich möchte” (isterim) ifadesi, erek metne “I need” (ihtiyaç duyuyorum/ihtiyacım var) şeklinde aktarılmıştır. Oysa kaynak metinde doğrudan bir ihtiyaçtan söz edilmemekte, bunun yerine bir istek bir arzu dile getirilmektedir. Bu noktada çevirmen kaynak metni yorumlayarak erek dile aktarmıştır.
- İlk dizinin sonunda “to show” (göstermek) ifadesi, kaynak metinde, ne doğrudan ne de dolaylı olarak bulunmaktadır. Çevirmenin, burada kaynak metinden uzaklaştığı, çeviriye kendi yorumunu kattığı söylenebilir.
- Kaynak metindeki “wo, wie und wann...” söz dizimi, erek metinde “how, when and where...” (wie, wann und wo...) şeklinde değiştirilmiştir. Bu üç soru adının

tümcedeki diziliş sırası, sözcüğe anlamsal vurgu sağladığından, bu tür yer değiştirmeler, vurgulanan öğeyi değiştirdiğinden tam bir eşdeğerlik için uygun olmadığı düşünülebilir.

- Kaynak metindeki “begraben” (toprağa verilmiş, gömülmüş) ifadesi, erek dilde karşılığını bulamamaktadır. Taylor’un çevirisinde olduğu gibi burada da üç tümcelik anlam kaybına neden olmuştur. Erek dildeki tümce bağlamındaki anlam kaybı ağaç diyagramla şöyle gösterilebilir:

Çizim 3. Erek metin 2.

Erek Metin 3

Sevgili eşimin nerede ve ne zaman,

Öldüğüne ve mezara konulduğuna dair,

Bir belge istiyorum (Nihat Ülner,2000:124).

İnceleme 3

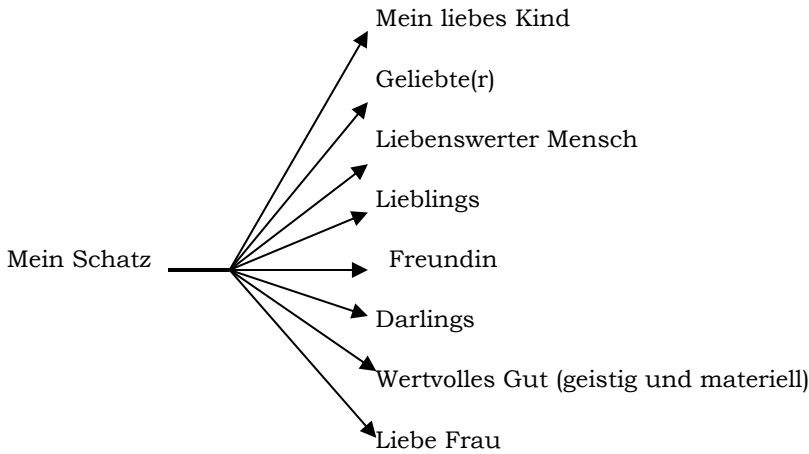
Ülner' in çevirisini incelediğimizde ilk bakışta biçim değişikliği, ekleme ve eksik sözcük yönleriyle kaynak dilden uzaklaştığı söylenebilir. Kaynak ve erek metin arasındaki biçimsel ve devingen eşdeğerliğin sağlanması yönüyle şu noktaları saptamak olasıdır:

- Kaynak metindeki iki dizelik şiir, üç dize şeklinde çevirmiştir. İkincisi, kaynak metindeki çift '-aben' kafiyesi varken erek metinde buna rastlanmamaktadır:

Ich möchte gern ein Zeugnis haben,

Wo, wie und wann mein Schatz gestorben und begraben.

- Kaynak metindeki “mein Schatz” ifadesi, Almancada birçok anlamda kullanılmaktadır.

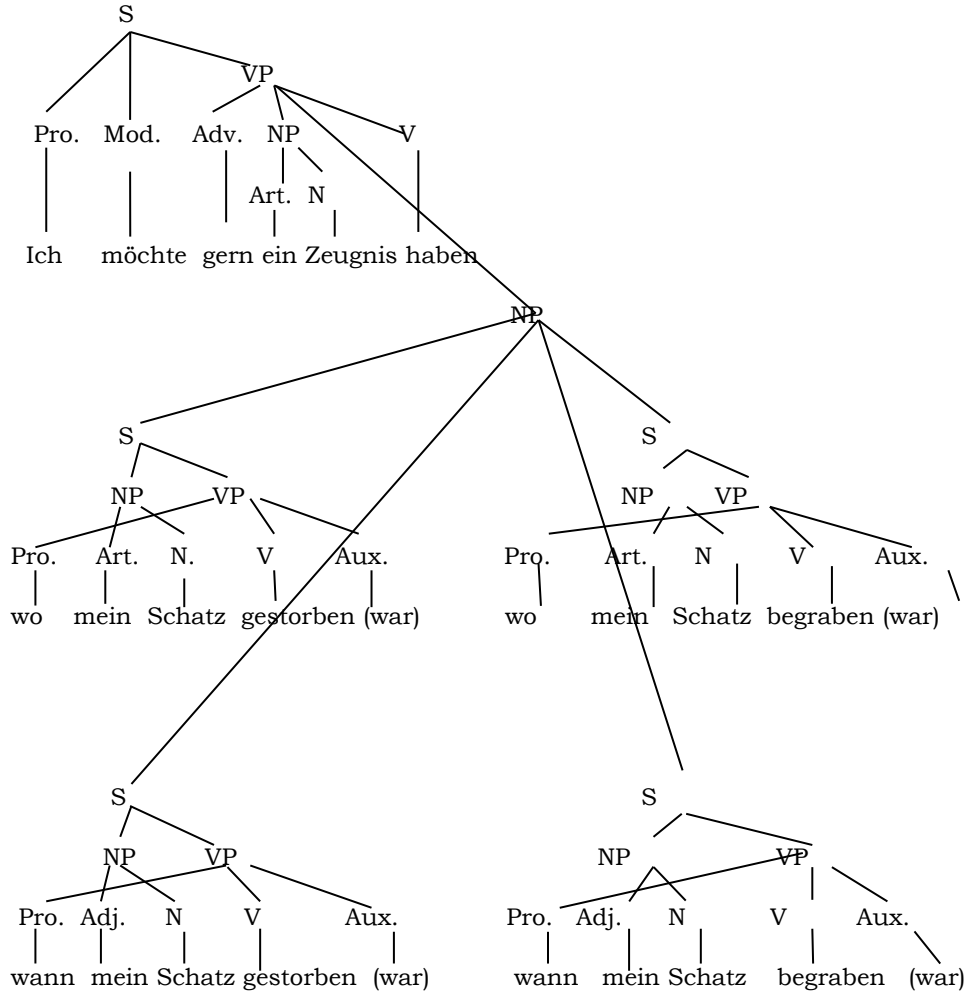

“Mein Schatz” gibi yaygın ve anlam yönünden farklı kullanımı olan sözcüklerin çevirisinde kuşkusuz eşdeğerliliği sağlamak kolay değildir. Kimi zaman erek dil ifadesine odaklanarak kaynak dildeki metinden uzaklaşabilmektedir. “Sevgili eşim” (Meine liebe Frau) yerine “sevgilim” sözcüğü tercih edilebilirdi.

- Kaynak metinle erek metni karşılaştırdığımızda ‘wie’ soru adının karşılığını erek dilde göremiyoruz. Daha önce belirtildiği gibi tek bir sözcüğün kaybolması, bir ya da daha fazla tümcenin kaybolmasına neden olabilmektedir. Erek dildeki anlam kaybını ağaç diyagramla şöyle göstermek olasıdır: Kaynak Metnin tüm ağaç

diyagramı daha önce verildiğinden, burada yalnızca erek dile aktarılan kısmı gösterilerek, eksiltili tümcelere daha sonra işaret edilecektir.

Çizim 4. Erek metin 3.

Çizelgede görüldüğü gibi, kaynak metinden erek metne sadece dört tümce aktarılmış, erek metin iki tümcelik anlam kaybına uğramıştır.

Erek dile aktarılan tümceler şunlardır:

1. Ich möchte gern ein Zeugnis haben, wo mein Schatz gestorben war.
- *Sevgilimin nerede öldüğüne dair bir belge istiyorum(isterim).*
2. Ich möchte gern ein Zeugnis haben, wo mein Schatz begraben war.

- *Sevgilimin nerede mezara konulduğuna (gömüldüğüne) dair bir belge istiyorum(isterim).*
- 3. Ich möchte gern ein Zeugnis haben, wann mein Schatz gestorben war.
- *Sevgilimin ne zaman öldüğüne dair bir belge istiyorum (isterim).*
- 4. Ich möchte gern ein Zeugnis haben, wann mein Schatz begraben war.
- *Sevgilimin ne zaman mezara konulduğuna (gömüldüğüne) dair bir belge istiyorum (isterim).*

Erek Metindeki eksik tümceler:

1. Ich möchte gern ein Zeugnis haben, wie mein Schatz gestorben war.
- *Sevgilimin nasıl öldüğüne dair bir kanıt/belge isterim.*
2. Ich möchte gern ein Zeugnis haben, wie mein Schatz begraben war.
- *Sevgilimin nasıl gömüldüğüne dair bir kanıt/belge isterim.*

Erek Metin 4.

Bana elbette bir kanıt gerek,

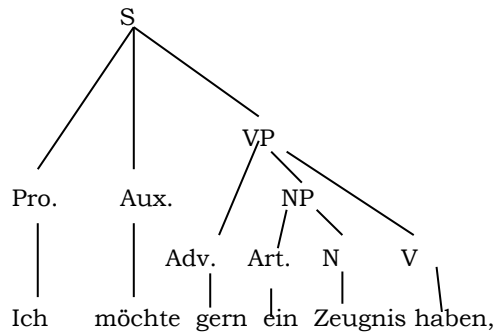
Nerde, nasıl ve ne zaman ölüp gömüldü eşim (Yüksel Pazarkaya, 1999: 81).

İnceleme 4.

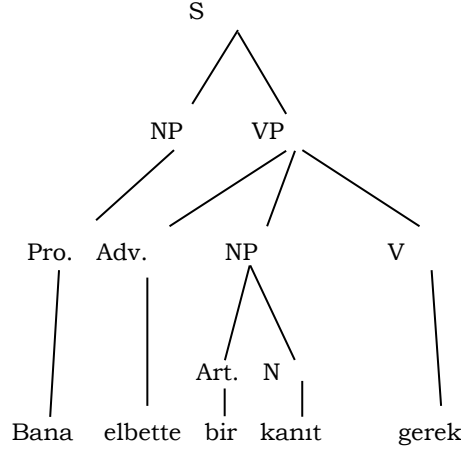
Çeviri, devingen ve biçimsel eşdeğerlik yönüyle incelendiğinde;

- İlk dizedeki sözcük dizilimi kaynak metinden farklılık göstermektedir:

Çizim 5. Kaynak metin 1. dize.

Çizim 6. Erek metin 1. dize.

- Kaynak metinde şairin kastettiği, bir gereksinim değil bir arzudur.
- Erek metindeki “elbette” sözcüğü, kaynak metinde anlamsal bir karşılığı olmadığından gereksiz kullanılmıştır.
- İkinci dizdeki “...ölüp gömüldü” ifadesindeki ölüp (ölmek) etken, ‘gömüldü’ ise edilgen bir fiilimsidir. “Bir tümcede etken ve edilgen fiilin birlikte kullanımı anlam belirsizliğine yol açtığından anlatım bozukluğu olarak kabul edilmektedir.” (Bahadır, 2005: 222).

Sonuç ve Tartışma

Erek dildeki her dört çeviriyi sözcük bağlamında incelediğimizde, çevirmenlerin biçimsel eşdeğerlikten ziyade devingen eşdeğerliği sağlama çabası içinde oldukları görülmektedir. Örneğin, *Zeugnis* sözcüğü her dört çeviride farklı semantik bir çerçeveye oturtulmuştur. İlk çeviride *legal witness* (yasal rapor/şahitlik), ikinci çeviride *dead certificate* (ölüm raporu), üçüncü çeviride *belge* ve son çeviride *kanıt* olarak çevrilmiştir. Aynı şekilde; kaynak metindeki *mein Schatz* ifadesinin erek dildeki metinlerde *he* (o), *my loved one* (sevgilim), *sevgili eşim* ve *eşim* olarak aktarılmıştır. Bu iki örnek, bir anlam belirsizliğinin varlığından ziyade Nida'nın sözü ettiği devingen eşdeğerliğin bir kanıtı olarak gösterilebilir.

Her dört çeviri, biçimsel ve anlamsal eşdeğerlilik çerçevesinde kaynak metinle karşılaştırıldığında, kaynak metinden anlam ve tümce boyutunda kopuşlar, eksiltmeler ve eklemeler görülmektedir. Örneğin; Taylor, ‘Wo, wie und wann mein Schatz gestorben und begraben’ dizesini ‘Where, how, and when he died’ şeklinde çevirmiş ve *begraben* (gömmek/gömülmüş) sözcüğünü görmezlikten gelmiştir. Benzer şekilde; Ülner, aynı dizeyi ‘Sevgili eşimin nerede ve ne zaman, öldüğüne ve mezara konulduğuna dair’ şeklinde çevirmiş ve kaynak metindeki *wie* soru zamirini yok sayarak kaynak metinden sapmıştır. Bu, Başkan'ın(1978: 26-36) çevirmen kaynaklı çarpıtı türü çeviri aksaklıklarına örnek teşkil etmektedir.

Erek metinlerde saptadığımız, kaynak metinden sapmalar, eksiltmeler ve aksaklıklar, bizi, Humboldt'un *bir dilden başka bir dile çeviri yapmak mümkün değildir* tezine yaklaştırmıştır. Ritim, ahenk, tını, vezin, kafiye, dize vb. şiirsel özelliklerin tümüyle kaybı ise Wandruszka'nın şiir *çevrilemez* tezini desteklemektedir.

Şiir çevirisinde anlam eşdeğerliğin sağlanmasında karşılaşılan en önemli sorunlardan biri de şiirde çok anlamlı sözcüklerin kullanımıyla ilgilidir. Diller arasındaki yapısal farklılığın, sözcük dağarcığındaki farklılıkların, morfolojik olarak farklı dil gruplarına ait olmanın, çevirmenlere kimi sorunlar oluşturabileceğini göz ardı etmemek gerekir. Son söz olarak denilebilir ki; şiir çevirilerinde, istenen düzeyde bir eşdeğerliğe ulaşabilmek için, dilbilimin alt dalları olan anlambilim (Semantik) ve sentaksın (Syntax) yöntem ve tekniklerinden olabildiğince yararlanmak gerekir. Aksi halde çeviri işlemi, kaynak metnin yorumlanmasından öteye geçememekte ve *yeniden yazma* işine dönüşebilmektedir.

Kaynakça

- Bahadır, B.(2005). *Roman hikâye ve günlük gazetelerdeki anlatım bozuklukları*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Başkan, Ö. (1978). Dilde çeviri işlemi. *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi*, 322, 26-36.
- Berk, İ. (1978). Çeviride şiir dili. *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi*, 322, 71-76.
- Catford, J.C. (1965). *A linguistic theory of translation. An essay in applied linguistics*, London: Koller, W. (1983), Einführung in die Übersetzungswissenschaft, (Gözden geçirilmiş 4. Baskı). Heidelberg: Quelle und Meyer-Uni Taschenbücher.
- Chomsky, N.(2002). Syntactic structures, Berlin&New york: Mouton de Gruyter,26-34.
- Çakır, M.(1996).Çeviride eşdeğerlilik ilişkileri, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, 93-107.
- Çavuş, G.(2005). *Kaynak-odaklı ve erek-odaklı çeviri yaklaşımlarında eşdeğerlik sorunu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Goethe, J. W. (1809). *Faust*, Leipzig: Breitkopf & Härtel, 97-98.
- Goethe, J. W. *Faust*, çeviren: Taylor, B. (1870). Faust A Tragedy, London: The Modern Library, 113.
- Goethe, J. W. *Faust*, çeviren: Williams J.R. (1999), Faust The First Part of The Tragedy, Wordsworth Editions, 94.
- Goethe, J. W. *Faust*, çeviren: Ülner, N. (2000). Faust, Ankara: Öteki Yayınevi, 124.
- Goethe, J. W. *Faust*, çeviren: Pazarkaya, Y. (1999). Goethe Faust, İstanbul: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık, 81.
- Göktürk, A.(1986). *Çeviri dillerin dili*, İstanbul: Çağdaş Yayınları.

- Güttinger, F. (1963). *Zielsprache, Theorie und Technik des Übersetzens*, Zürich: Manesse Verlag; Çakır, M. (1996), Çeviride Eşdeğerlilik İlişkileri, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6, 93-107.
- Kıran, Z. (2002). *Dilbilime giriş*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Kitzbichler, J. Lubitz K., Mindt, N. (2009). *Theorie der Übersetzung antiker Literatur in Deutschland seit 1800, Transformation der Antike*, Göttingen: Walter de Gruyter GmbH& Co.KG.
- Koller, W.(1983). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, (Geliştirilmiş 4. Baskı) Heidelberg: Quelle und Meyer-Uni Taschenbücher.
- Nida, Eugene A.(1964). *Toward a science of translating*, Leiden: E. J. Brill.
- Nida, Eugene A. *Linguistische Ansätze in der Übersetzungswissenschaft. Äquivalenz* : www.e-ope.ee/Linguistischens/index.h (24.11.2012).
- Steuerwald W.(1974). *Almanca Türkçe sözlük*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Stolze, R. (2001). *Übersetzungstheorien*, Tübingen: G. Narr Verlag.
- Vardar, B. (1981). Çeviri konuşmaları, *Yazko Çeviri*, 2, 172-173; Çakır M. Çeviride Eşdeğerlilik İlişkileri, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6, 93-107.
- Wandruszka, M(1967).Die Maschinelle Übersetzung und die Dichtung, *Poetica*, 1, 3-7.
- Yıldız, Ş. (2004).Çeviride eşdeğerlik ve çeviri kuramları bağlamında karşılaştırmalı bir çalışma, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,12, 347-366.
- http://www.dwds.de/?qu=ZEUGNIS&submit_button=Suche&view=1 (25.07.2013).
- <http://de.thefreedictionary.com/zeugnis> (12.07.2013).
- <http://en.wiktionary.org/wiki/Schatz> (05.07.2013).
- <http://www.duden.de/rechtschreibung/Schatz> (05.07.2013).